

BIDUEIRAL DE MONTEDERRAMO

Camiñando polas terras do lobishome

Por Ramsés Pérez

O Bidueiral de Montederramo é unha das xoias dos bosques galegos, razón pola que foi declarado Lugar de Interese Comunitario. Porén, aínda que puidera parecer que este espazo da Rede Natura está dominado por unha única especie, ofrece unha diversidade de paisaxes que vai máis aló da masa forestal de bidueiros. Entre os hábitats destacan, ademais dos piñeiros de repoboación, as carballleiras galaico-portuguesas, diversos tipos de uceiras e pequenos bosques de acivros ou cancereixos, nos que se ve representada unha rica diversidade de fauna e flora. Pero estes montes, hoxe baleiros de xente, foron en tempos un vieiro transitado por veciños e personaxes que deron nome á serra e algunha das lendas máis coñecidas de Galiza.

Ramsés Pérez

Na primavera, o bidueiral ofrece esta espectacular variedade de cores

A SERRA DE SAN MAMEDE

A Serra de San Mamede sitúase no noroeste do Macizo Central ourensán, considerada a Alta Montaña galega. O LIC Bidueiral de Montederramo é un espazo cunha extensión de 1.984 ha, e a súa altitude vai dende os 959 m. na cota inferior aos 1619 m. na superior, correspondente ao cumio que dá nome á serra, o Alto de San Mamede. O límite este do LIC coincide con outro espazo da Rede Natura, o Macizo Central que, cunha extensión de 46.983 ha, parece que nun futuro vai configurar un dos parques naturais máis extensos de Galiza, xunto co bidueiral. O LIC ocupa o sur de Terra de Caldelas, comarca xeomorfoloxicamente constituída de tres unidades, o Canón do Sil, a chaira de aplanamento situada ao redor dos 1.000 m (ver roteiro de cerna Nº 51) e os rebordos montañosos do sur, con predominio de granitos, cuarcitas e lousas. A "Serra", como se lle chama na zona a este macizo montañoso, ten numerosos cumios surcados por multitude de vales froito do intenso traballo de ríos e regatos que presentan un moi bo estado de conservación.

Entre as ameazas deste espazo natural protexido destacan os incendios forestais, produto das numerosas queimas incontroladas para crear pastos, así como a existencia dun cercado cinexético que, presumiblemente, se vai eliminar logo de diversas protestas e actos de colectivos ecoloxistas, entre os que ADEGA tivo unha postura activa.

O BOSQUE ATLÁNTICO NO MUNDO VEXETAL MEDITERRÁNEO

Unha das singularidades que definen este territorio é a presenza dun dos bosques de bidueiros mellor conservados do país. O seu interese radica en ser un dos

enclaves de vexetación euro siberiana máis avanzada cara o mundo vexetal mediterráneo. Esta situación xunto coas peculiaridades do sustrato rochoso e a altitude ofrecen unha diversidade que se manifesta en diferentes hábitats de interese: as uceiras secas europeas e as uceiras ortomediterráneas endémicas con toxo, os rochedos silíceos con vexetación pioneira do *Sedo-Scleranthiobn* ou do *Dedo albi-veronicion dillenii*, as carballeiras galaico-portuguesas con *Quercus robur* e *Quercus pyrenaica* e os bosques de *Ilex aquifolium*.

A fauna atinxe unha ampla comunidade zoolóxica, en especial a asociada ás zonas de montaña, na que habitan aproximadamente unhas 108 especies de aves que visitan a serra en diferentes momentos do ano. Entre esta ornitofauna destaca a maxestuosa agúa real ou as buldeiras picas alpinas, lavercas ou bicotortos. Algúns dos representantes dos mamíferos son o auganeiro, martas, lebres, corzos, cervos, porcos bravos e o lobo.

O lobo ten unha importante presenza no Macizo Central, aínda que pasa desapercibido debido á ausencia de ataques na comarca, probabelmente froito da abundancia tanto de fauna silvestre (corzos, cervos, xabaríns, etc), como de gando (vacas, ovellas, cabras, cabalos, etc). Con varios núcleos familiares estábeis, os antigos foxos para cazar lobos, felizmente abandonados, indícanos unha época de persecución e loitas entre homes e lobos.

Ramsés Pérez

Os froitos silvestres están presentes por todo o bidueiral, favorecidos polo tipo de vexetación e climatoloxía

TERRA DE MONXES E LOBISHOME

E falando de lobos e homes... Na actualidade moitos dos camiños que cruzan o bidueiral están pechados polas silveiras, os toxos e o abandono, un monte baixo impenetrábel que o lume cada pouco se encarga de *limpar*. Paseando polas pistas deste bosque é difícil atoparse a alguén que non sexa un corzo ou un cervo; porén, en tempos,

este lugar foi paso habitual dos veciños das comarcas próximas. Os habitantes das terras de Caldelas, Trives, Allariz e Maceda, Verín ou Viana, empregaban a serra coa vía máis curta para ir ás feiras, saír de viaxe, etc. Unha rápida ollada ao mapa de Manzaneda de 1943⁽¹⁾ permítenos apreciar a complexa rede de camiños existentes: Camiño da Serra a Chandrexa, Camiño dos Picos, etc., ou o vieiro cara á Ferrería que percorre parte do roteiro que promoñemos máis abaixo.

Os camiños do bidueiral foron os protagonistas das andanzas e fechorías dun dos lobishomes máis famosos de Galiza, Romasanta. Manuel Blanco Romasanta, que dende 1844 se instala en Rebordechao, é un veciño que se adica a viaxar entre diversas cidades galegas e españolas. Aproveitando estas saídas algunhas mulleres da zona deciden acompañalo para non facer o camiño soas, mulleres das que nunca se volverá saber. Logo de varias desaparicións comezan as sospeitas, e Romasanta fuxe a Castela ata que uns galegos que ían segar aló, o recoñecen e o prenden. Aínda que o acusan de matar a nove persoas, finalmente confesa que foron 13, argumentando que cando o fixo estaba baixo a influencia dun maleficio que o convertía en home lobo, obrigado a matar incontroladamente. Mesmo, chegou a indicar o lugar no que foron soterradas algunhas das súas vítimas, nomeadamente no Bidueiral de Montederramo, lugar dende onde emprendía as súas viaxes. Nunca se che-

Ramsés Pérez

garon a atopar restos de ningunha das vítimas, mais o lobo do bosque foi condeado.

Outro dos personaxes que non poderíamos esquecer neste camiño polo bidueiral é o que deu nome a esta serra, San Mamede, monxe do Mosteiro de Santa María, que deixou Montederramo para facer vida eremítica no cumio do monte ata a súa morte.

O ROTEIRO

Para realizar este roteiro é importante ter en conta que, aínda sendo un lugar con recente sinalización e itinerarios marcados, o vandalismo fixo desaparecer estas sinais nalgunhas ocasións. O sentido da orientación é moi importante, senón fundamental, e o recomendábel é facer o percurso con alguén que coñeza a zona.

É conveniente recordar que estamos na alta montaña galega, e que sen apenas decatarnos podemos estar no medio dun neboeiro e desorientarnos facilmente, motivo polo que é importante atender á predición meteorolóxica e levar algún mapa, calzado apropiado e roupa de abrigo.

O concello de Montederramo e a Consellaría de Medio Ambiente veñen de sinalar dúas rutas para coñecer a zona. Na oficina de turismo do concello ou na súa web pódense solicitar ou descargar estes dous itinerarios: a Ruta do Bidueiral e a Ruta do Santo. Adega editou tamén un folleto con dous roteiros que podes pedir por correo electrónico.

+ info: www.concellomontederramo.org
e www.adega.info

OS CATRO BIDUEIRAIS

Visitar o Bidueiral en outono é sen dúbidas un dos mellores momentos para facelo. Os amarelos dos bídalos, os dourados pradairos e os encarnados froitos dos capudres en outono son só algunhas das cores que poderemos observar. Mais é apenas unha das facianas que este fermoso lugar nos pode amosar. A diversidade natural deriva nunha variedade de paisaxes ao longo do ano que paga a pena visitar.

A perda das follas dá paso ao branco inverno e a neve que durante varias semanas adoita cubrir estes montes. Un branco roto polos acivros que man-

teñen a súa cor verde intensa e os seus froitos vermellos, alimento e refuxio para moita da fauna. O inverno é tamén o momento ideal para descubrir as numerosas pegadas de corzos, xabarís, martas e outra fauna que sabemos que está aí por guías e cartazes, pero que dificilmente imos poder ver debido ao seu carácter fuxidizo.

Na primavera o bidueiral ofrece unha faciana máis amábel para facer a visita, aínda que é importante destacar que a estación das flores retrásase nestas latitudes ata ben entrado maio, e que durante os meses de febreiro e

marzo xa veñen anunciando as primaveras e os narcisos. En abril, os bídalos e outras árbores caducifolias comezan a brotar creando unha gama de verdes difícil de imaxinar.

Aínda que no verán o ascenso nos obriga a percorrer pistas a pleno sol, a chegada a zona boscosa vese recompensada pola abundante sombra e os cursos de auga que se manteñen debido a umbría proporcionada pola orientación da serra. A finais de verán, anunciando a inminente chegada do outono, poderemos escoitar os berros dos corzos, preludio dos seus amoríos.